

XVIII

a m ž i a u s
studijos

9

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

9

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė

Sudarytoja

RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2023

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Londono universiteto koledžas | University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeusza Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo

Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-23-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale biblioteka.lt

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2023

© Straipsnių autoriai, 2023

© Lietuvos istorijos institutas, 2023

ISBN 978-609-8314-33-5

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 12

PARLAMENTARIZMO RAIDA

Andrzej Macuk

- Sejmiki poselskie Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania
Augusta III . . . 18
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės priešėiminiai seimeliai valdant
Augustui III. *Santrauka* . . . 47

Arnaud Parent

- The Political Writers Louis-Antoine Caraccioli, Simon Linguet and John
Lind, and the 1772 Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth: A Step
Towards Awareness of a Common European Membership? . . . 49
Politikos rašytojai Louis-Antoine'as Caracciolis, Simonas Linguet, Johnas Lindas apie pirmąjį
Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimą (1772 m.): žingsnis link bendros narystės Europoje?
Santrauka . . . 73

Andrzej Stroynowski

- Wkład reprezentacji Wielkiego Księstwa Litewskiego w dorobek sejmów
grodzieńskich 1784 roku . . . 74
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstovų indėlis į 1784 m. Gardino seimo
teisėkūrą. *Santrauka* . . . 92

Dorota Dukwicz

- Przemiany systemu rosyjskiej dominacji w Rzeczypospolitej na przełomie
lat 60. i 70. XVIII wieku . . . 93
Rusijos dominavimo Respublikoje sistemos pokyčiai XVIII a. 7–8-ojo dešimtmečių
sandūroje. *Santrauka* . . . 103

KETVERIŲ METŲ SEIMO VEIKLA

Adam Stankevič

- Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų teismų reforma
Ketverių metų Seime . . . 106
The Four-Year Sejm's Reform of the Courts of the Nobility in the Grand Duchy
of Lithuania. *Summary* . . . 128

Paweł Zajac OMI

- Stolica Apostolska a *Kodeks* Zamoyskiego – Refleksje Nuncjusza
Archettiego na marginesie sporu o reformę Rzeczypospolitej
w latach 1778–1780 . . . 129
Apaštališkasis sostas ir *Zamoyskio kodeksas* – nuncijaus Giovannio Andrea Archetti refleksijos
ginčų dėl Abiejų Tautų Respublikos reformos kontekste 1778–1780 metais. *Santrauka* . . . 144

Ewa Zielińska

Działalność hetmana wielkiego koronnego Franciszka Ksawerego Branickiego w pierwszych miesiącach obrad Sejmu Wielkiego w świetle korespondencji Stanisława Augusta z Filippo Mazzeim . . . 145

Lenkijos didžiojo etmono Pranciškaus Ksavero Branickio veikla Kerverių metų seime remiantis Stanislovo Augusto ir Filippo Mazzei korespondencija. *Santrauka* . . . 155

1791 M. GEGUŽĖS 3 D. KONSTITUCIJA

Andrzej Zakrzewski

Falszywe pierwszeństwo *Ustawy rządowej* z 1791 roku . . . 158

Netikras 1791 metų Valdymo įstatymo pirmumas. *Santrauka* . . . 168

Robertas Jurgaitis

Įstatymų leidžiamoji valdžia Abiejų Tautų Respublikos 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijoje: reformos kryptys ir ribų išgryninimas . . . 169

Legislative Power in the Constitution of 3 May 1791 of the Commonwealth of Both Nations: Directions of the Reform and Elucidation of Boundaries. *Summary* . . . 188

Richard Butterwick

Zaręczenie Wzajemne Obojga Narodów. Analiza języka politycznego . . . 190

Abiejų Tautų tarpusavio garantijų įstatymas. Politinės kalbos analizė. *Santrauka* . . . 203

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

Abiejų Tautų tarpusavio garantijų įstatymas 1791 metų masinėje komunikacijoje . . . 204

The Law of Mutual Assurance between the Two Nations in Mass Communication in 1791. *Summary* . . . 223

KONSTITUCIJA IR VISUOMENĖ

Rūta Janonienė

Maliatyčių bažnyčia kaip katalikų vienybės simbolis . . . 226

The Church of Maliatsichy as a Symbol of Catholic Unity. *Summary* . . . 246

Ewa Kula

Projekty wychowania obywatelskiego młodzieży w dokumentach

Komisji Edukacji Narodowej, poprzedzających wydanie *Ustaw* z [1781]

1783 roku . . . 247

Jaunimo pilietinio ugdymo projektai Tautinės edukacinės komisijos dokumentuose iki 1783 m. [1781 m.] Nuostatų paskelbimo. *Santrauka* . . . 260

Joana Vitkutė

Kasdienos dalyviai ir valstybės ateities kūrėjai: vaiko vaizdinys Pranciškaus Smuglevičiaus kūryboje . . . 261

The Participants of Everyday and the Creators of the Future of the State: The Image of the Child in the Works of Franciszek Smuglewicz. *Summary* . . . 288

Janina Kamińska

Środowisko Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego

a Konstytucja 3 Maja ... 290

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiosios mokyklos bendruomenė ir Gegužės 3 d. konstitucija. *Santrauka* ... 300

Lina Balaišytė

Apie ką kalbėjo Konstitucijos šventės? „Švelniosios revoliucijos“ epochos išskilmės ir jų dekoracijos ... 302

What did the Constitutional Festivals Talk about? The Celebrations and their Decorations in the Epoch of the ‘Gentle Revolution’. *Summary* ... 320

Katarzyna Buczek

Uroczystości związane z uchwaleniem i pierwszą rocznicą Konstytucji 3 Maja w szkołach Wielkiego Księstwa Litewskiego ... 322

Gegužės 3 d. konstitucijos priėmimas ir jos metinių minėjimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mokyklose. *Summary* ... 339

Danuta Kowalewska

Konstytucja 3 Maja w polskiej kulturze współczesnej ... 340

Gegužės 3 d. konstitucija šiuolaikinėje Lenkijos kultūroje. *Santrauka* ... 356

PUBLIKACIJA

Juozapo Albino Herbačiausko laiškas Augustinui Janulaičiui dėl 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos pirmojo vertimo į lietuvių kalbą.

Robertas Jurgaitis ... 358

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Richard Butterwick. *1791 m. gegužės 3 d. konstitucija. Abiejų Tautų Respublikos testamentas*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021. – 178 p. ISBN 978-609-8183-86-3.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė ... 364

Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje: tarptautinės parodos katalogas, 2021 m. spalio 19 d. – 2022 m. sausio 16 d., Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai [Vilnius] / *O dobro Ojczyzny. Litwa i Polska w epoce Konstytucji 3 maja / To Keep the Homeland Alive. Lithuania and Poland in the Epoch of the 1791 Constitution*, sudarytojos Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Gintarė Džiaugytė-Burbulienė (serija *Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų parodų katalogai*, t. XXXII), Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2022. – 600 p. ISSN 2351-7115, ISBN 978-609-8061-75-8. *Tomas Vaitkus* ... 367

Asmenvardžių rodyklė ... 370

Vietovardžių rodyklė ... 384

MALIATYČIŲ BAŽNYČIA KAIP KATALIKŲ VIENYBĖS SIMBOLIS

RŪTA JANONIENĖ

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas

Anotacija. Straipsnyje analizuojama XVIII a. pabaigoje Maliatyčiuose (dab. Baltarusija) Mogilievo arkivyskupo Stanislovo Bohušo-Sestrencevičiaus (*Stanislovas Bohušas-Sestrencevičius, Stanisław Bobusz-Siestrzencewicz, 1731–1826*) iniciatyva pastatyta Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčia. Tyrimas paremtas plačiai žinomo šios bažnyčios (tiksliau – Romos Šv. Petro bazilikos, įvardintos kaip Maliatyčių Šv. Stanislovo bažnyčia) vaizdo, publikuoto Leonardo Chodzkos Paryžiuje leistame leidinyje *La Pologne, historique, littéraire, monumentale et illustrée*, palyginimu su rašytinių šaltinių duomenimis. Straipsnyje kvestionuojami kai kurie literatūroje įsigalėję teiginiai apie šį įdomų iki mūsų dienų neišlikusį architektūros paminklą, pirmą kartą plačiau aptariama šventovės vidaus įranga, analizuojamos jos architektūrinės ir simbolinės sąsajos su pirmavaizdžiu – Romos Šv. Petro bazilika, paliečiami autorystės klausimai.

Reikšminiai žodžiai: Stanislovas Bohušas-Sestrencevičius, Maliatyčiai, Mogiliovas, dominikonų Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčia, Šv. Petro bazilika Vatikane, Laurynas Gucevičius, Stanislovas Parčevskis, Leonardas Chodzka, Jonas Podčasinskis.

Įvadas

Šio straipsnio objektas turbūt ne tik kultūros ir meno istorikams, bet ir daugeiui besidominčiųjų XVIII–XIX a. kultūros istorija yra gerai žinomas, nors jau seniai nebeegzistuojantis. XVIII a. pabaigoje Mogilievo arkivyskupo Stanislovo Bohušo-Sestrencevičiaus Maliatyčiuose pastatyta sumažinta svarbiausios katalikų šventovės – Romos Šv. Petro bazilikos – kopija XIX a. viduryje buvo paversta cerkve, o 1934 m. visai nugriauta¹.

Apie šį unikalų statinį užsimenama daugelyje XVIII a. pabaigos kultūrai ar architektūrai skirtų knygų, straipsnių, mokslinių ir populiarių leidinių Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Rusijoje, nors stebina menkas nuodugnesnių jo tyrinėjimų lygis, nes daugumoje publikacijų kartojami tie patys skurdūs duomenys. Dažniausiai ji pristatoma kaip metropolito S. Bohušo-Sestrencevičiaus valia tolimame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (priklausomai nuo autoriaus bus rašoma Lenkijos ar Baltarusijos) užkampyje sukurta įdomybė ir keistenybė². Pa-

1 Анато́л Николаевич Кулагин, *Каталіцкія храмы на Беларусі*, Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2000, p. 187.

2 Casimir Danilowicz, *La Lituanie artistique*, Lausanne: Bureau d'information de Lituanie, 1919, p. 63.

prastai teigiama, kad ši sumažinta Romos Šv. Petro bazilikos kopija 1794 m. buvo konsekruota Šv. Stanislovo titulu, kartais (retai) jai priskiriamas Šv. Petro titulas³.

Maliatyčiai – tai nedidelis miestelis rytiniame buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pakraštyje, Mscislavo vaivadijoje (XIX a. – Čerykovo paviete), amžių raidoje priklausęs įvairioms Lietuvos bajorų giminėms⁴. XVII a. viduryje miestelyje jau veikė katalikų bažnyčia, priklausiusi Vilniaus vyskupijos Oršos dekanatui, o 1676 m. Mscislavo pakamaris Vladimiras Dadzibogas Kamienskis (*Kamieński*, ?–1676) čia fundavo dominikonų vienuolyną su medine Švč. Trejybės titulo bažnyčia⁵. Įdomu, kad vienuolynas priklausė Rusios dominikonų provincijai, o parapija (1744 m. duomenimis) – Vilniaus vyskupijos Oršos dekanatui⁶.

1779 m. rudenį Lopacino ir Maliatyčių valdas iš Tomo Lopacinskio nusipirko vyskupas S. Bohušas-Sestrencevičius, nuo 1774 m. rezidavęs Mogilievė⁷. Įdomu, kad tarp jo gautų dokumentų minimi įvairūs brėžiniai, tarp jų net keli Maliatyčių miestelio, dvaro, rūmų planai⁸. Deja, nėra jokių duomenų, ar šie dokumentai išliko iki mūsų dienų⁹.

Nusipirkęs Maliatyčius, S. Bohušas-Sestrencevičius ėmė kurti savo vasaros rezidenciją, matyt, iš karto planavo ir tenykščio dominikonų vienuolyno bažnyčios rekonstrukciją. Naujas postūmis šiai iniciatyvai atsirado, kai 1782 m. sausio 17 d. buvo oficialiai patvirtinta Mogilievo arkivyskupija. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tais pačiais metais buvo išleistas įsakas, griežtai draudžiantis Rusijos imperijos katalikų dvasininkams palaikyti ryšius su dvasine vyresnybe užsienyje. Apie tai po dešimtmečio S. Bohušas-Sestrencevičius rašė laiške Konstantinui Plateriui, patikindamas, kad vis dar neįmanoma šio įsako atšaukti¹⁰. Rankraštiniame 1783 m. Čerykovo apylinkių žemėlapyje matome Maliatyčių miestelio planą, kuriame jau galima įžvelgti ovalios aikštės prieš bažnyčią kontūrus, nors būsimos bažnyčios vietoje piešinys neišskus¹¹.

Prelatas Stanislovas Šantyras (*Stanisław Szantyr*, 1764–1847) savo knygoje apie Katalikų Bažnyčią Rusijoje mini, kad 1784 m. pradžioje S. Bohušas-Sestrencevičius

3 Ryszard Brykowski, Bazylika św. Piotra w Malatyczach, in: *Tygodnik Powszechny*, 1978, t. XXXII, Nr. 41, p. 7.

4 Reikia nepaminti su tokio paties pavadinimo dvaru, buvusiu Slanimo paviete.

5 Jan Giżycki, *Wykaz klasztorów dominikańskich prowincji ruskiej*, d. 2, Kraków: Nakład oo. Dominikanów, 1923, p. 183.

6 Sadok Barącz, *Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce*, t. 2, Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego Imienia Ossolińskich, 1861, p. 465.

7 Dokumentai apie Lopacino, Maliatyčių ir kitas valdas Mscislavo vaivadijoje, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 4, b. 419.

8 *Ibid.*, l. 18v.

9 1783 m. Maliatyčių dvaro planas saugomas Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyve Maskvoje (f. 1354), bet rengiant publikaciją nebuvo galimybės su juo susipažinti.

10 1791 m. sausio 27 d. S. Bohušo-Sestrencevičiaus laiškas K. K. Plateriui, LVIA, f. 1276, ap. 2, b. 193, l. 9–10.

11 *Планы генерального межевания, Могилевская губерния Чериковский уезд 26 1783*, Российский государственный архив древних актов, prieiga per internetą: <https://rukklad.com/pgm-uezd.php?way=9-67>.

buvo atsivežęs į Maliatyčius popiežiaus nuncijų kardinolą Giovanni Andrea Archetti (1731–1805) ir esą su pasididžiavimu jam rodė savo statomą „šešiolika kartų sumažintą“ Vatikano kopiją, kainavusią didžiules sumas¹². Pasak S. Šantyro, nuncijus vėliau už akių šaipėsi iš šio sumanymo, vadindamas jį vaikišku žaidimu. Nesiimant spręsti apie prelato prisiminimų objektyvumą, galima tik daryti išvadą, kad tais metais statybos darbai jau vyko. 1784 m. kaip bažnyčios statybos metus nurodo ir Inesa Sliunkova¹³.

Sakralinis ansamblis buvo miestelio centre, ilgos tiesios gatvės perspektyvoje. Į šiaurę nuo bažnyčios ir vienuolyno buvo išsidėstę arkivyskupo dvaro pastatai. Deja, apie juos žinių beveik nėra. Iš S. Bohušo-Sestrencevičiaus dienoraščio ir vėlesnių paminėjimų literatūroje žinome, kad prie rūmų Maliatyčiuose buvo įrengtas didelis vaismedžių sodas ir parkas, kuris tęsėsi „iki kryžiaus“, turbūt žymėjusio dvaro žemių ribą¹⁴.

Vos įsikūrus Mogilieve ir Maliatyčiuose S. Bohušui-Sestrencevičiui teko valdas apleisti, nes 1797 m. buvo nutarta nuolatinę jo rezidenciją iš Mogilievo perkelti į Peterburgą¹⁵. Kaip liudija įrašas dienoraštyje, ši sprendimą arkivyskupas priėmė kaip asmeninę auką ir pareigą: „Mano sodus, namus Mogilieve, šiltą, o suplanuotą dar šiltesnę aurą, savo sveikatą aukoju, kai šios aukos, regis, reikalauja iš manęs Bažnyčia.“¹⁶ Paliekamas valdas išnuomojus, teko keisti ir kai kuriuos jų išplanavimo aspektus, pavyzdžiui, buvo duotas nurodymas sodininkui, kad panaikintų kelių iš Maliatyčių į Lopaciną, sodintų mažus medelius ir sujungtų liepų ir vyšnių sodus¹⁷. Maliatyčių sodo gėrybės pasiekdavo metropolitą ir Peterburge, per vienas Kalėdas jomis pradžiugino buvusį karalių Stanislovą Augustą Poniatovskį, padovanodamas jam iš Maliatyčių atvežtų „dvi statines rinktinių obuolių ir kraitelę džiovintų slyvų“¹⁸.

Tiesa, 1800–1801 m. Maliatyčiai buvo tapę S. Bohušo-Sestrencevičiaus tremties vieta. Patekęs į caro Pavelo nemalonę, metropolitas buvo išsiųstas į šią savo valdą ir gyveno griežtoje izoliacijoje, prižiūrimas policijos¹⁹. Jam grįžus į Peterburgą, Maliatyčių bažnyčia liko dominikonų vienuolyno žinioje.

1832 m. Maliatyčių vienuolynas uždarytas, bažnyčia perduota ščiatirikams ir 1835 m. pertvarkyta į Švč. Mergelės Marijos Užmigimo cerkvę²⁰. 1850–1852 m. cerkvė remonuota ir iš dalies rekonstruota. Buvusi bažnyčios zakristija perdaryta

12 Stanisław Szantyr, *Wiadomości do dziejów Kościoła i religii katolickiej w krajach panowaniu rosyjskiemu podległych*, Poznań, 1843, p. 73–74.

13 Инесса Слюнькова, *Храмы и монастыри Беларуси XIX века в составе Российской империи. Пересоздание наследия*, Москва: Прогресс-Традиция, 2010, p. 45.

14 Journal et correspondance de Stanisław Siestrzenczewicz-Bohusz premier archivéque metropolitain de toutes les églises catholiques en Russie, oğl. M. Godlewski, W. Kriksine, in: *Старина и новизна: исторический сборник*, kn. 21, 1916, p. 239.

15 Journal et correspondance de Stanisław Siestrzenczewicz-Bohusz, kn. 18, 1914, p. 172–173.

16 *Ibid.*, p. 179.

17 *Ibid.*, p. 185.

18 Journal et correspondance de Stanisław Siestrzenczewicz-Bohusz, kn. 21, 1916, p. 122.

19 Adam Stanisław Krasiński, *Wspomnienie*, Kraków: Drukarnia „Czasu“, 1900, p. 64; Stanisław Szantyr, *Wiadomości do dziejów Kościoła*, p. 174.

20 Jan Giżycki, *Wykaz klasztorów dominikańskich prowincji ruskiej*, p. 184.

1. William Alexander Le Petit, Maliatyčių bažnyčia. Iliustracija iš leidinio: Leonard Chodzko, *La Pologne historigue, littéraire, monumentalle et illustrie*, Paris, 1839.

į „šiltąją“ cerkvę – tuo tikslu prie jos pristatyta altorinė dalis, sienoje iškirsti langai, įrengtas ikonostasas²¹. Verta paminėti, kad ši zakristija prie bažnyčios buvo pristatyta tik 1806 m., 1817 m. duomenimis, ji buvo dar nebaigta tinkuoti²². Priestatas buvo be tinkamų pamatų, todėl vykdant rekonstrukcijos darbus viena siena nugriuvo. Remonto metu buvo perdengtas pastato stogas, pakeista kupolų dangą. Nors remonto dokumentuose užfiksuotas nurodymas išsaugoti pastato architektūrą, kuri aukštai vertinta, tyrimas parodė, kad kai kurios fasado detalės vis dėlto buvo pakeistos.

Maliatyčių bažnyčios ikonografija

Gerai žinoma graviūra ir ją lydintis tekstas iš XIX a. viduryje Paryžiuje L. Chodzko leisto veikalų *Iliustruotoji Lenkija*, pristatančio europiečiams buvusios Abiejų Tautų Respublikos kultūros ir istorijos paminklus, ne tik išpopuliarino Maliatyčių bažnyčią, bet ilgai buvo vieninteliu informacijos apie ją šaltiniu (1 il.).²³ Šiame leidinyje graviūra pirmą kartą publikuota 1839 m., vėliau ne kartą perspausdinta.

21 О рассмотрении проекта и сметы на исправление в местечке Молятичах Чериковского уезда Успенской церкви Могилевской губернии 1850–1853 гг. Российский государственный исторический архив (toliau – РГИА), ф. 218, ар. 4, б. 212.0.

22 РГИА, ф. 822, ар. 12, б. 2630, л. 2v.

23 William Alexander Le Petit, Église de Saint-Stanislas à Malatycze dans le Palatinat de Mstislaw Grand Duché de Lituanie, in: Leonard Chodzko, *La Pologne historigue, littéraire, monumentalle et illustrie*, Paris, 1839, p. 401, 402.

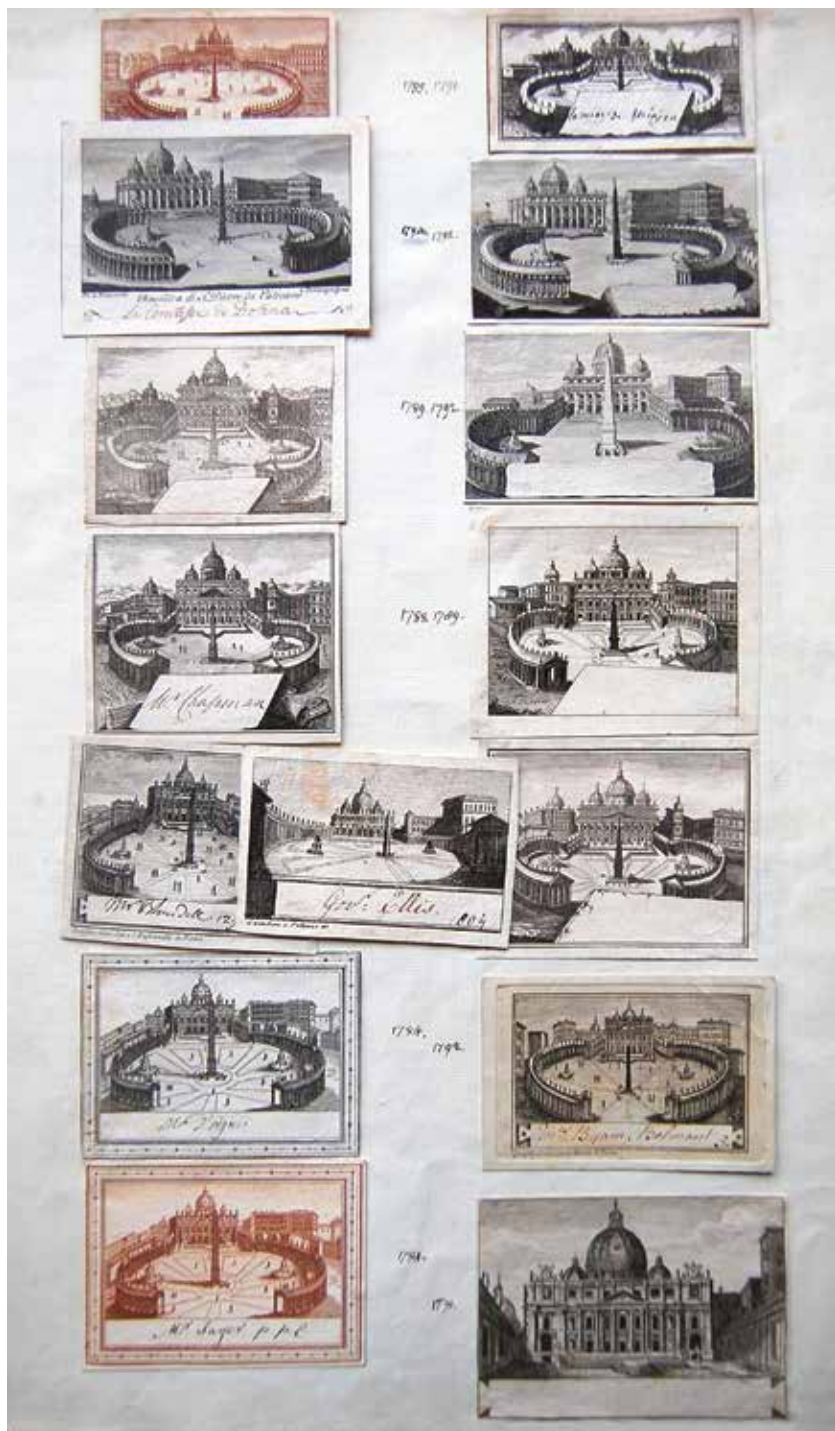
2. Giuseppe Vasi, Šv. Petro šventovės ir aikštės Vatikane vaizdas, 1774 m. Britų muziejus Londone.

Nors ji paskelbta rubrikoje *Statiniai*, vaizdą lydinčiuose tekstuose pirmiausia akcentuoti ne meniniai, bet istorinės atminties aspektai, pateikta S. Bohušo-Sestrencevičiaus biografija, nurodyta, kad jo lėšomis pastatyta šventovė buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Mscislavo paviete ir 1794 m. birželio 29 d. konsekruota Šv. Stanislovo titulu. Apie architektūrą užsiminta tik tiek, kad statant šią bažnyčią net smulčiausiose detalėse sekta Šv. Petro bazilikos Romoje pavyzdžiu, tuo būdu „rytiniame civilizuotos Europos pakraštyje iškilo lyg stebuklinga *fata morgana*, miniatiūrinis, bet tikras katalikiškojo pasaulio katedros atspindys“²⁴. Apie architektą tekste nerašoma, bet po raiziniu įrašyta Lauryno Gucevičiaus kaip piešinio autoriaus pavardė (*Laurent Gucewicz del.*). Šiuo įrašu remiantis, 1958 metais „atradęs“ graviūrą Eduardas Budreika įtraukė Maliatyčių bažnyčios projektą į L. Gucevičiaus kūrinių sąrašą²⁵. Tiesą sakant, gerokai anksčiau, dar XIX a., L. Gucevičių kaip Maliatyčių bažnyčios architektą jau buvo įvardinęs Juozapas Ignacas Kraševskis²⁶. Pastaraisiais metais apie galimus L. Gucevičiaus darbus

²⁴ *Ibid.*, p. 402.

²⁵ Eduardas Budreika, Naujai išaiškinti Vilniaus universiteto architektūros profesorių darbai, in: *Valstybinės LTSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos metraštis*, t. 2, Vilnius: Centrinis techninės informacijos ir propagandos biuras, 1960, p. 113–124.

²⁶ *Catalogue d'une collection iconographique polonaise, composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, mœurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*, Dresde: Imprimerie de Hellmuth Henkler, 1865, p. 114.

3. Vizinės kortelės, XVIII a. pab. – XIX a. pr. Britų muziejus Londone.

4. Juozapas Chščonovičius, *Arkivyskupas S. Bohušas-Sestrencevičius*. Iliustracija iš S. Parčevskio knygos *Pamokslas prie Stanislovo Bohušo-Sestšencevičiaus Oraison funèbre de monseigneur Stanislas Siestrzencewicz de Bogusz, métropolitain des églises catholiques-romaines en Russie, archevêque de Mohilew*, 1827.

kortelės buvo spausdinamos ir arkivyskupo spaustuviėje Mogiliave. Apie tai viename 1797 m. laiške užsimena pats S. Bohušas-Sestrencevičius, prašydamas „atpausti vizitinių kortelių nuo klišių, kurių įvairių daug buvo spaustuviėje ir kurių po kelis egzempliorius dar turiu, bet labiausiai norėčiau su *Vatikano bažnyčios vaizdu*“²⁸. Matyt, vienu iš panašių raižinių rėmėsi Vilniaus grafikas Juozapas Chščonovičius (*Józef Chrzczonowicz*, 1793/1796–1833), 1826 m. sukūręs iliustracijas kunigo Stanislovo Parčevskio (*Stanisław Parczewski*, 1803–1830) paskelbtam arkivyskupo S. Bohušo-Sestrencevičiaus laidotuvių pamoksliui²⁹. Skubiai parengta knygelė prancūzų kalba 1827 m. buvo išleista Peterburge. Leidinį puošia S. Bohušo-Sestrencevičiaus

Maliatyčiuose ir Mogiliave nemažai rašė baltarusų architektūros istorikas Valerijus Morozovas²⁷. Prie bažnyčios autorystės klausimo dar grįšime vėliau.

Kalbant apie L. Chodzkos publikuotą graviūrą galima tik pastebėti, kad XVIII a. antroje pusėje tokie Šv. Petro aikštės vaizdai Europoje buvo plačiai paplitę. Plačiausiai žinomi Giovannio Battista'os Piranesio (1720–1778) raižiniai, bet panašių perspektyvinių garsiosios aikštės vaizdų yra sukūrę ir kiti XVIII a. dailininkai. L. Chodzkos leidinio graviūrai kompozicijos požiūriu ypač artima 1774 m. Giuseppe'ės Vasio (1710–1782) graviūra *Pagrindinis Šv. Petro šventovės ir aikštės Vatikane vaizdas (Il Prospetto Pricipale del Tempio e Piazza S. Pietro in Vaticano)* (2 il.). Katalikų Bažnyčios emblema tapusį vaizdą galima pamatyti ir ant tuo metu katalikų dvasininkų naudotų vizitinių kortelių (3 il.).

Verta pastebėti, kad tokio tipo vizitinės

27 Valerij Morozov, *Działalność architektów warszawskich i wileńskich na Białorusi w końcu XVIII i I połowie XIX wieku*, in: *Biuletyn Historii Sztuki*, 1990, Nr. 3–4, p. 267–286; Валерий Морозов, Строгий стиль виленского классицизма, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2010, Nr. 34 (1), p. 5–16; Walery Morozow, Wilno – centrum rozwoju surowego klasycyzmu w architekturze Wielkiego Księstwa Litewskiego końca XVIII – początku XIX w., in: *Środowiska kulturowe i kontakty kulturalne Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa: Neriton, 2009, p. 119–128.

28 Journal et correspondance de Stanislas Siestrzencewicz-Bohusz, kn. 18, 1914, p. 189.

29 *Oraison funèbre de monseigneur Stanislas Siestrzencewicz de Bogusz, métropolitain des églises catholiques-romaines en Russie, archevêque de Mohilew, &c., &c.; prononcé le 15 décembre 1826 par l'abbé Stanislas Parczewski*, St.-Petersbourg: imprimerie de Pluchart, 1827.

5. Juozapas Chščonovičius, Maliatyčių bažnyčia. Iliustracija iš S. Parčevskio knygos *Mowa, miana nad grobem jaśnie wielmożnego Stanisława Siestrzeńcewicza Bohusza, metropolity kościołów rzymsko-katolickich w Rossyi, arcy-biskupa Mohilewskiego*, 1827.

portretas ir jo rūpesčiu bei lėšomis pastatytų dviejų katalikų bažnyčių vaizdai (4 il.). Viena jų – Šv. Stanislovo bažnyčia Peterburge, baigta 1825 m. Ši bažnyčia, kurioje 1826 m. buvo palaidotas ir pats metropolitas S. Bohušas-Sestrencevičius, yra išlikusi iki mūsų dienų, todėl akivaizdu, kad graviūroje ji pavaizduota gan tiksliai. Tuo tarpu virš įrašo, skelbiančio, kad tai „J[ų] E[kscelencijos] pastatyta ir 1794 m. birželio 29 d. konsekruota bažnyčia Maliatyčiuose“ (*Eglise bâtie et consacrée par S. E. à Malatycze 29 Juin 1794*), regime lengvai atpažįstamą Šv. Petro bazilikos Vatikane vaizdą. Tokios pačios iliustracijos įrištos ir Vilniuje išleistame pamokslo vertime į lenkų kalbą, tik šį kartą jos su J. Chščonovičiaus signatūromis (5 il.)³⁰. Peterburgo leidinyje graviūrų autorius nenurodytas, bet greičiausiai jas raižė tas pats Vilniaus grafikas J. Chščonovičius. Be jokios abejonės, raižiniai sukurti paskubomis, neturint galimybės nuvykti į tolimą provinciją ir nupiešti reikiamą objektą iš natūros. Todėl

30 *Mowa, miana nad grobem jaśnie wielmożnego Stanisława Siestrzeńcewicza Bohusza, metropolity kościołów rzymsko-katolickich w Rossyi, arcy-biskupa Mohilewskiego* etc., 15 Decembra 1826 roku przez Stanisława Parczewskiego. W Wilnie: nakładem i drukiem A. Marcinowskiego, 1827.

norint perteikti „tokios kaip Romoje“ bažnyčios vaizdą tiesiog nukopijuota turima tą Romos bažnyčių vaizduojanti graviūra. Nuo pirmavaizdžio šią kopiją skiria tik fonas – bažnyčia ir aikštė J. Chščonovičiaus pavaizduota tuščioje erdvėje, be aplinkinių namų, paprastai matomų Šv. Petro baziliką vaizduojančiuose italų raiziniuose. Ta pačia logika vadovaujantis sukurta ir L. Chodzkos leidinio iliustracija, tik jos atlikimas profesionalesnis. Jei būtų išlikę tik čia aptarti grafikos kūriniai, iš tiesų pagrįstai galėtų kilti abejonė, ar reali Maliatyčių bažnyčia buvo tokia panaši į Vatikano baziliką, ar tai tebuvo mistifikacija. Šią abejonę iš dalies prasklaido XX a. pradžios nuotrauka, kurioje užfiksuotas jau cerkve paverstos bažnyčios fasadas (6 il.)³¹. Nuotrauka 1902 m. buvo paskelbta leidinyje *Живописная Россия*. Mokslinėse publikacijose apie Maliatyčių bažnyčią visų pirma remiamasi šioje fotografijoje matomų šventovės formų analize, tačiau iki šiol nebandyta išsiaiškinti, kiek šios formos pakito nuo XVIII a. pabaigos. Taip pat niekas nebuvo net užsiminęs apie bažnyčios vidaus įrangą, todėl tolesnėje straipsnio dalyje daugiausia bus susitelkta būtent į šiuos aspektus.

Maliatyčių Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčia vizitacijų aktų duomenimis

Daug informacijos apie bažnyčios ir vienuolyno pastatus suteikia vizitacijų aktai. Iš šių dokumentų galime spręsti, kad S. Bohušo-Sestrencevičiaus dėmesys buvo sutelktas į bažnyčią. Greta stovintis dominikonų vienuolynas buvo nedidelis (jame, 1805 m. duomenimis, tebuvo refektorius ir 5 vienuolių celės, 1817 m. minimos 7 celės), bet ypatingo metropolito dėmesio nesulaukė. Vizitacijų aktuose vienuolyno pastatas aprašomas kaip senas, medinis, reikalingas remonto (1817 m. duomenimis – jau begriūnantis)³². Tik nedidelė medinė špitolė buvo statyta S. Bohušo-Sestrencevičiaus lėšomis. Prie vienuolyno driekėsi daržai ir sodai, vienas jų, didelis, buvo apsodintas liepų eilėmis. Tikriausiai kiek daugiau buvo investuota į už keturių mylių nuo miestelio buvusį vienuolyno palivarką, jo ūkinius pastatus, tvenkinius ir pylimus, malūną.

Susidaro įspūdis, kad bažnyčia su aikšte (šventoriumi) projektuota atskirai, kaip autonominis kompleksas, nederinant jo prie buvusio vienuolyno. Įrašai vizitacijų aktuose patikslina šventovės statybos laiką ir titulą. Visose ligšiolinėse publikacijose, pasitikint įrašų po minėtomis graviūromis tikslumu, teigiama, kad Maliatyčių bažnyčia konsekruota 1794 m., tuo tarpu vizitacijos aktuose nurodoma, kad ji baigta statyti 1787 m. ir tais pačiais metais Mogiljavo arkivyskupo konsekruota Šv. apaštalų Petro ir

31 Nežinomas fotografas, Maliatyčių bažnyčia, paversta Švč. Mergelės Marijos Užmigimo cerkve, apie 1900 m., Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 82, b. 382.

32 Wizyta Generalna kościoła Parafialnego Malatyckiego ww. oo. Dominikanów w Archi Dyecezyi y Gubernii Mohilewskicy w Powiecie Czerekowskim a Dekanacie Czausowskim sytuowanego, 1805, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (toliau – НГАБ), f. 1781, ap. 26, b. 1387, l. 119; РГИА, f. 822, ap. 12, b. 2630, l. 10–12.

6. Nežinomas fotografas, Maliatyčių bažnyčia, apie 1900 m.

Pauliaus titulu³³. Titulas paaiškina, kodėl šventovės konsekravimo išskilmėms pasirinkta birželio 29-oji – apaštalo šv. Petro ir šv. Pauliaus diena.

Vizitacijų aktai leidžia išsamiau aptarti ir bažnyčios architektūros ypatybes. Statinio struktūra apibūdinta nusakant, kad ji „visai tokia kaip Romos Vatikane, tik sumažinta“³⁴. XIX a. literatūroje apie buvusios bažnyčios dydį pateikiami duomenys labai skirtingi – teigiama, kad bažnyčia už Vatikano baziliką mažesnė 32 kartus, 16 kartų ar 8 kartus. E. Budreika, Maliatyčiuose išmatavęs nugriautos bažnyčios pamatų liekanas, teigė, kad jos fasado plotis siekė ne mažiau nei 11,8 m, taigi jis palaikė nuomonę, kad pastatas buvo maždaug 8,2 kartus mažesnis už originalą (Šv. Petro bazilikos fasado ilgis 114,69 m (kitais duomenimis – 118,6 m)³⁵. 1817 m. vizitacijos akte nurodytas dydis: ilgis – 9 sieksniai³⁶, plotis – 6 sieksniai (nenurodyta, ar matuotas fasado, ar transepto plotis). Rusijoje sieksnis prilygo 2,13 m,

33 НИАБ, f. 1781, ap. 26, b. 1387, l. 117; РГИА, f. 822, ap. 12, b. 2630, l. 1.

34 НИАБ, f. 1781, ap. 26, b. 1387, l. 117.

35 Eduardas Budreika, Architektūros meno ir mokslo studijos Vilniuje, in: *Vilniaus architektūros mokykla XVIII–XX a.* (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 2), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1993, p. 43–44.

36 Skaičiuojama įprastais trijų aršinių ilgio sieksniais.

taigi bažnyčios ilgis turėtų būti apie 19 metrų, o fasado plotis – apie 13 metrų³⁷. Nors šie skaičiavimai nėra preciziški ir jais remiantis išvadas daryti reikia atsargiai, atrodo, kad Maliatyčių bažnyčios ilgio ir pločio santykis (apie 1,5) buvo mažesnis nei Šv. Petro bazilikos (1,84). Bet palyginus bažnyčių fasadus matyti, kad šioje Maliatyčių Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčios vietoje iš tiesų buvo išlaikytos tikslios Vatikano bazilikos proporcijos, atkartoti tie patys architektūriniai elementai, taip pat identiškas angų ir nišų skaičius.

Bažnyčia buvo lotyniško kryžiaus plano, centrinė dalis perdengta kupolu, virš šoninių koplyčių (transepto galuose) kilo du maži kupoliukai. Stogas uždengtas geležies skarda, kupolai – cinkuota skarda, įrengti 9 lietvamzdžiai vandeniui nuo stogo nuleisti³⁸. Pagrindinio bažnyčios fasado viršuje stovėjo Viešpaties Jėzaus ir 12 apaštalų skulptūros (Vatikano bazilikos fasadą puošia Kristaus, šv. Jono Krikštytojo ir 11 apaštalų skulptūros). Fasado šonuose dekoratyvių laikrodžių Maliatyčių bažnyčioje negalėjo būti, nes šis puošybinis elementas Romos Šv. Petro bazilikoje atsirado tik 1785 m. (architektas Giuseppe'è Valadier).

Palyginus XX a. pradžios nuotrauką su aprašymais vizitacijų aktuose, galima konstatuoti, kad Maliatyčių bažnyčios fasadas pakeistas pertvarkant bažnyčią į cerkvę. Nuo fasado nuimtos skulptūros, vietoj jų fasado viduryje pastatytas viršutinis trikampis frontonas. 1817 m. vizitacijos akte minima, kad visoje bažnyčioje, skaičiuojant didesnius ir esančius kupoluose, būta 120 langų. Tai labai didelis skaičius, liudijantis, kad kupolas tiksliai kartojo romietišką pavyzdį. Tuo tarpu nuotraukoje užfiksuotas jau perdengtas kupolas, net jo būgne užmūryti langai. Būtent šis veiksnys lėmė, kad pastatas prarado deramą apšvietimą viduje, interjeras tapo per tamsus. Tą patvirtina XIX a. viduryje Maliatyčiuose apsilankęs keliautojas, kuris apibūdino, kad „šios bažnyčios išorės vaizdas nuostabus, bet viduje ji per ankšta ir gan tamsi, nes langai pernelyg maži atsižvelgiant į statinio masę“³⁹.

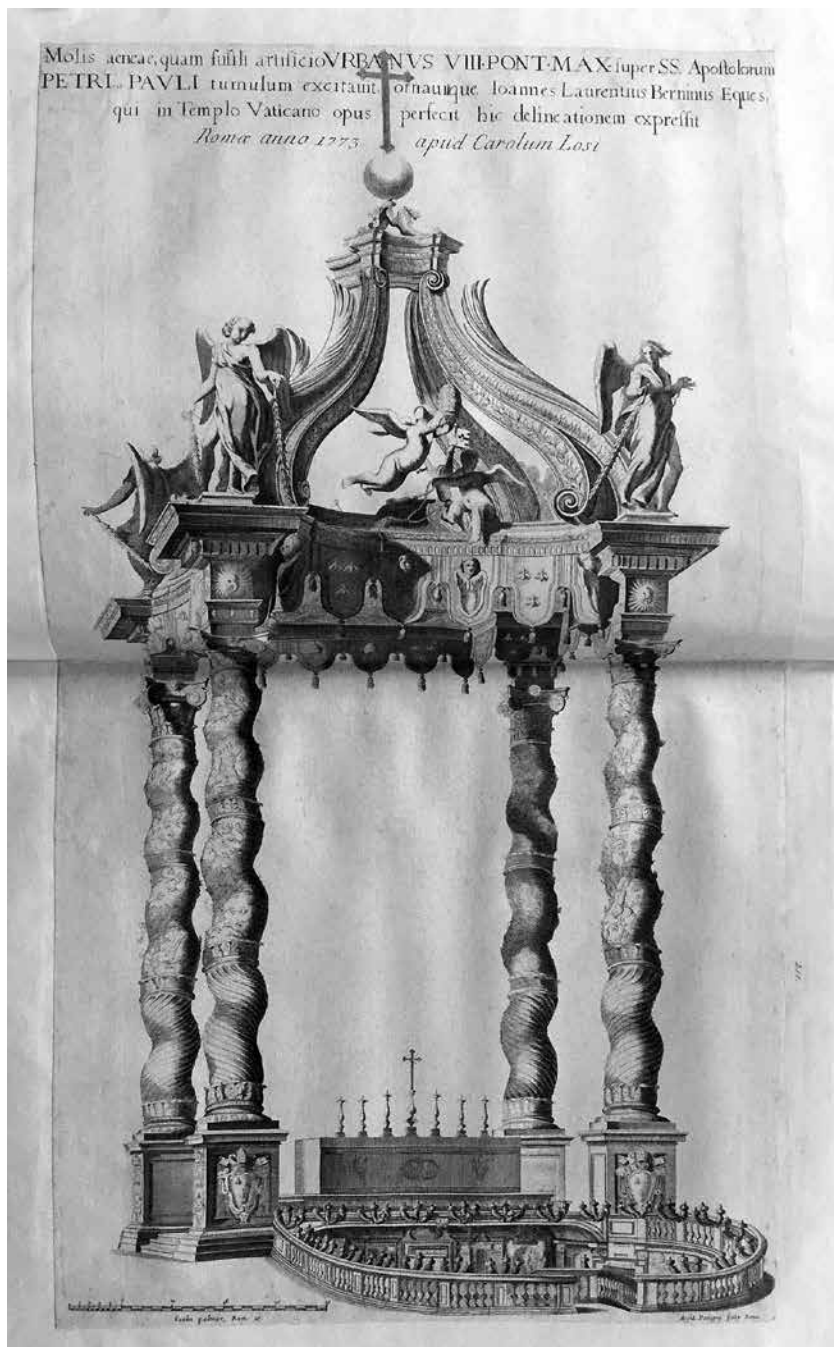
Vizitacijos aktai atsakė ir į abejones dėl kolonados šventoriuje. Juose rašoma, kad šventorius buvo gana erdvus, ratu aptvertas statinių tvora su vartais, o šiek tiek atokiau iš abiejų pusių jį supo atvira galerija su dviguba mūrine kolonada, besitęsiančia iki bažnyčios, su kuria jungėsi per dvi šonines duris. 1817 m. vizitacijos akte pažymėta, kad galeriją jau reikia taisyti – „tiek mūrines sienas, tiek stulpus ir stogą“⁴⁰. Šventoriaus centre stovėjo medinis, tamsiai, imituojant marmurą nudažytas „kolosas“, viršuje užbaigtas paaukuotu kryžiumi. Šis „kolosas“, be abejo, vaizdavo Vatikano Šv. Petro aikštės viduryje kylantį obeliską. Tiesa, 1817 m. jis jau buvo aptrešęs⁴¹.

37 Palyginimui galima pastebėti, kad Vilniaus Šv. Onos bažnyčia yra 19 m ilgio, fasado plotis – apie 9 m.
38 РГИА, f. 822, ар. 12, б. 2630, л. 1.

39 Иван Иванович Носович, Воспоминания моей жизни: [Записки языковеда и фольклориста], in: *Неман*, 1997, № 3, p. 222.

40 РГИА, f. 822, ар. 12, б. 2630, л. 1v.

41 *Ibid.*, l. 8.

7. Baldakimas virš šv. Petro kapo Vatikano bazilikoje, apie 1775 m. Britų muziejus Londone.

Kaip ir Vatikane, priešais bažnyčios fasadą ant dviejų kolonų stovėjo apaštalų šv. Petro ir Pauliaus skulptūros. Į bažnyčios vidų vedė vienos medinės, o už jų antrios dvivėrės iki pusės įstiklintos durys. Iki stačiatikių rekonstrukcijos bažnyčios interjero įranga kartojo svarbiausius Šv. Petro bazilikos elementus. Bažnyčios centre, po kupolu, atkartojant svarbiausią Romos Šv. Petro bazilikos relikviją, buvo įrengtas skulptoriaus darbo, paaukuotas šv. Petro kapas, iš priekio atitvertas tvorele. Virš jo kilo ant 4 kolonų paremtas baldakimas, papuoštas medinėmis, paaukuotomis angeliukų skulptūromis (7 il.). 1805 m. ant mensos po baldakimu stovėjo drožėjų darbo medinė ciborija su viduje saugoma paaukuota komunine su Švč. Sakramentu⁴². 1817 m. duomenimis, šiame altoriuje buvo saugoma krikštykla, o komuninė perkelta į vieno iš šoninių altorių ciboriją⁴³.

Presbiterijos gale įrengtas didysis altorius buvo dirbtinio marmuro, su tokia pat mensa, akmeninis portaitis įmūrytas į mensą. Altoriuje nebuvo jokio paveikslu, jame Romos bazilikos pavyzdžiu buvo iškelta iš dalies paaukuota šv. Petro katedra, kaip ir originalas, puošta *Raktų įteikimo šv. Petru* kompozicija (Maliatyčiuose ši scena buvo tapyta ant alavo skardos). Tik jei Vatikane šv. Petro sostą „laiko“ 4 Bažnyčios Tėvų skulptūros, Maliatyčiuose šios relikvijos kopiją laikė 4 evangelistai. Galbūt tuo norėta akcentuoti, kad Katalikų Bažnyčia Romos vyskupo kaip šv. Petro įpėdinio doktriną remia visų pirma Naujojo Testamento liudijimu. Aukščiau, virš šv. Petro sosto, tapyto stiklo fone buvo matyti „debesyse ir spinduliuose, išpjautuose iš skardos lakštų, skulptūrinė, paaukuota balandžio pavidalo Šv. Dvasia“⁴⁴.

Šoninių altorių aprašymas 1805 m. ir 1817 m. vizitacijų aktuose atspindi įvykusius pokyčius. 1805 m. vizitacijos akte antruoju įvardintas altorius, įrengtas koplyčioje (žiūrint nuo didžiojo altoriaus – kairėje), jo mensa dirbtinio marmuro, o retabulą puošė ant drobės tapytas Švč. Mergelės Marijos paveikslas su sidabriniais aptaisais. Trečias altorius stovėjo prie sienos, arčiau didžiųjų durų, sukurtas iliuzinės tapybos technika, su medine mensa ir senu, ant drobės tapytu Švč. Mergelės Marijos globos paveikslu. Priešingoje bažnyčios pusėje, koplyčioje, stovėjo ketvirtas altorius su Nukryžiuotojo figūra, o arčiau didžiųjų durų buvo penktasis – iliuziškai tapytas altorius, skirtas šv. popiežiaus Grigaliaus Didžiojo garbei. Nors šio popiežiaus atvaizdas yra ir šv. Petro bazilikoje, S. Bohušas-Sestrencevičius jį galbūt pasirinko ir dėl kitų priežasčių. Turbūt reikšmės turėjo ir šio popiežiaus gyvenimo bei veiklos faktai, ir jo reikšmė įtvirtinant Romos vyskupo, kaip visuotinės Bažnyčios galvos, sampratą.

1817 m. antrasis aprašytas dešinėje nuo didžiojo altoriaus buvęs šoninis altorius su skulptūriniu Nukryžiuotojo atvaizdu raudono audinio fone. Jo mensa – dirbtinio marmuro, ant jos, sienos nišoje, pastatyta medinė ciborija. Toliau toje pačioje bažny-

42 НИАБ, ф. 1781, ап. 26, б. 1387, л. 117.

43 РГИА, ф. 822, ап. 12, б. 2630, л. 1v.

44 *Ibid.*, л. 2; НИАБ, ф. 1781, ап. 26, б. 1387, л. 117v.

čios pusėje minimas trečias altorius su mūrine mensa ir ant drobės tapytu šv. Vincento Ferero paveikslu. Ketvirtas altorius, įrengtas prie pilioriaus, buvo su medine mensa ir ant drobės tapytu šv. Antano Paduviečio paveikslu. Kitoje bažnyčios pusėje (nuo didžiojo altoriaus – kairėje) minimas penktas altorius su ant drobės tapytu Rožinio Švč. Mergelės Marijos paveikslu, puoštu sidabriniais aptaisais, sidabrinėmis paaukuotomis karūnomis ir įvairiais vėriniais. Šio altoriaus struktūra buvo tokia pati kaip kitoje bažnyčios pusėje stovinčio antrojo altoriaus – ant dirbtinio marmuro mensos, sienos nišoje, stovėjo medinė ciborija (čia laikyta didelė, sidabrinė, paaukuota komuninė su Švč. Sakramentu). Toje pačioje pusėje (priešais Šv. Vincento Ferero altorių) buvo šeštas altorius, su mūrine mensa ir ant drobės tapytu šv. Dominyko paveikslu. Be stacionarių altorių, šiame vizitacijos akte dar paminėtas nešiojamas altorėlis su ant lentų tapytais Rožinio Švč. Mergelės Marijos ir Nukryžiuotojo paveikslais.

Sakykla abiejuose tirtuose vizitacijų aktuose paminėta ten pat – ji buvo įrengta bažnyčios viduryje, prie pilioriaus, geležinė, su mūriniais laiptais, įrengtais per pilorių⁴⁵. Šešios klausyklos buvo įrengtos sienų nišose, po tris abiejose bažnyčios pusėse. Kitas nišas puošė keli paveikslai, kurių turinys nenurodytas (konkrečiai įvardintas tik fundatoriaus – arkivyskupo S. Bohušo-Sestrencevičiaus – portretas). Chore virš priebažnyčio buvo įrengti 9 balsų vargonai. Viduryje bažnyčios buvo įrengta kripta.

Nebedetalizuojant kito bažnyčios inventoriaus, dar galima paminėti, kad visoje bažnyčioje grindys buvo iš plytų, o skliautus ir kupolą puošė „architektūriniai lipdiniai ir gipsatūra“⁴⁶. Gali būti, kad, kaip ir Vatikane, kupolo apačioje frize buvo įrašyta citata iš Evangelijos pagal Matą: „TV ES PETRVS ET SVPER HANC PETRAM AEDIFICABO ECCLESIAM MEAM ET TIBI DABO CLAVES REGNI CAELORVM“ (Mt 16, 18–19)⁴⁷. Tokio įrašo vizitacijų aktai nemini, bet, atsižvelgiant į visą statinio koncepciją, jis atrodo labai tikėtinas.

Nors Maliatyčiuose švęstos visos dominikoniškos šventės, ypač Rožinio Švč. Mergelės Marijos iškilmės (bažnyčioje veikė Rožinio brolija), didžiausi atlydai vyko minint bažnyčios konsekracijos metines birželio 29-ą, apaštalų Šv. Petro ir Pauliaus dieną. Be to, iškilmingai švęsta ir sausio 18-a – Šv. Petro sosto (katedros) diena. Verta atkreipti dėmesį, kad 1784-aisiais būtent sausio 18 d. S. Bohušui-Sestrencevičiui buvo įteiktas arkivyskupo palijus. Tą dieną prisimenamas šv. Petras kaip Romos vyskupas (dar buvo kita diena, kurią minėtas Petro kaip Antiochijos vyskupo sostas).

Taigi arkivyskupo S. Bohušo-Sestrencevičiaus valdose pastatyta Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčia turėjo tapti regimu jo atstovaujamos Katalikų Bažnyčios ženklu. Jos simbolinė ir dvasinė reikšmė ypač išryškėja carinės valdžios potvarkių ir draudimų

45 Turimas omeny vienas iš keturių stambių pilorių, laikusių kupolą.

46 РГИА, ф. 822, ап. 12, б. 2630, л. 1v.

47 „Tū esi Petras – Uola; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, <...> ir duosiu tau dangaus karalystės raktus.“

kontekste. Kaip minėta, iš užimtų Abiejų Tautų Respublikos žemių suformuotoje vyskupijoje Jekaterina II buvo išleidusi potvarkius, draudžiančius katalikų dvasininkams tiesiogiai bendrauti su Roma, taip pat draudžiančius į šią vyskupiją be specialaus leidimo atvykti katalikų ir unitų dvasininkams. S. Bohušo-Sestrencevičiaus privačiose valdose įsteigtas „Vatikanas“ galėjo tapti simboliu jam pavestų tikinčiųjų ryšio ir bendrumo su Šventuoju Sostu ženklu, o kartu ir savotiška relikvijų kopija, analogiška kitoms katalikybėje paplitusioms šventų vietų ar statinių kopijoms. Negalintieji nuvykti į Romą galėjo aplankyti šv. Petro kapą Maliatyčiuose.

XIX a. daugelyje publikacijų apie S. Bohušą-Sestrencevičių formuota neigiamą opinią, tarsi jis būtų ketinęs atplėšti nuo Romos savo valdomą Mogiliavo arkivyskupiją – didžiausią pasaulyje katalikų metropoliją. Tačiau Maliatyčių bažnyčios pavyzdys, mūsų nuomone, kaip tik išreiškia priešingą tendenciją – siekį pabrėžti pasaulietinės valdžios galia nuo popiežiaus atskirtos teritorijos dvasinę vienybę su visu katalikiškuoju pasauliu. Maliatyčių bažnyčia galėjo būti ir kvietimas Rusijos imperijos unitams. Arkivyskupas, nujausdamas imperinės politikos kryptį unitų atžvilgiu, skatino graikų apeigų katalikus pereiti į Romos Katalikų bažnyčią, lotyniškąją katalikybę pasirinkusiems unitų dvasininkams leido aukoti šv. Mišias senąja slavų kalba. Su šiais klausimais susijęs ir metropolito raginimas kunigams mokyti tikinčiuosius katekizmo jiems suprantamomis kalbomis. Įdomu, kad 1788 m. Maskvoje išleistame Rusijos geografiniame žodyne paminėta unitų bažnyčia Maliatyčiuose⁴⁸. Kad Maliatyčių bažnyčioje unitai galėjo dalyvauti liturgijoje, liudija tarp liturginių reikmenų minima unitiška monstracija⁴⁹. Taip pat verta pastebėti, kad Maliatyčių bažnyčia privačiuose dvaruose turėjo dvi filijas, kurias aptarnavo unitų presbiteriai⁵⁰.

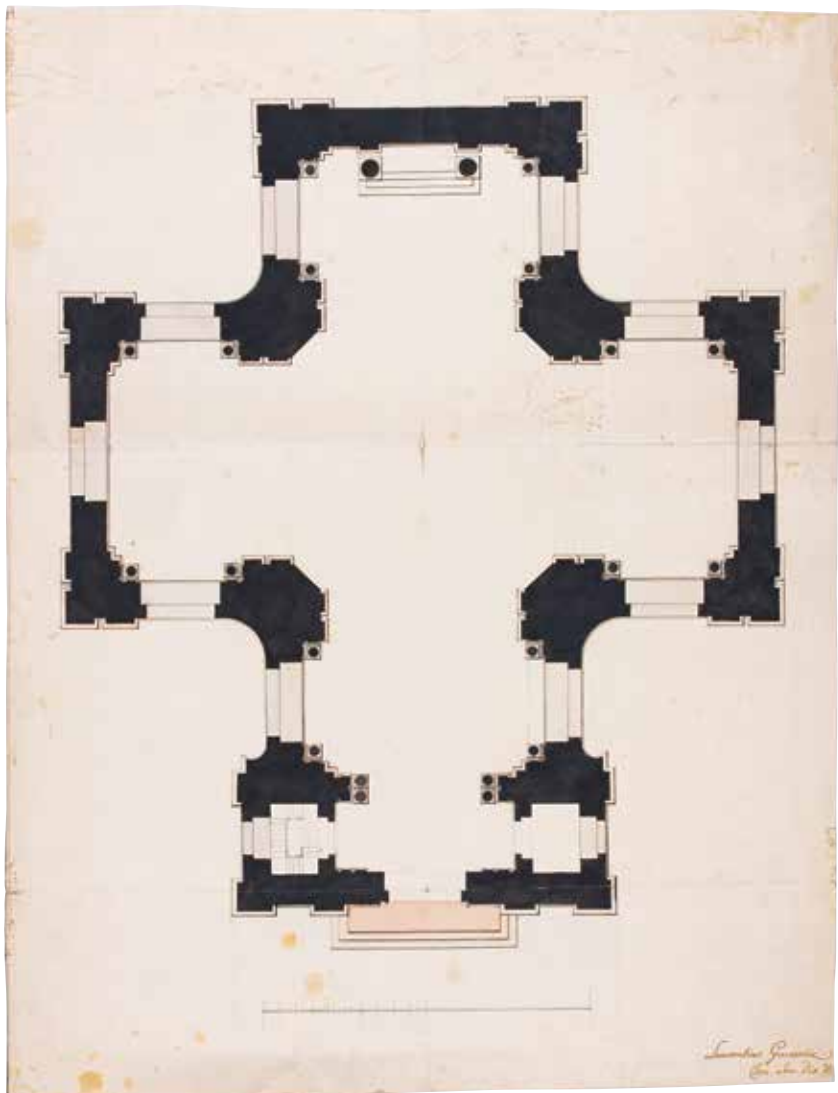
Apie architektus

Nėra abejonės, kad Maliatyčių bažnyčios sumanymo autorius yra S. Bohušas-Sestrencevičius. Architekto vaidmuo šiuo atveju daugiau siejosi su techniniu projekto parengimu. Vis dėlto, negalima jo vaidmens ir nuvertinti. Siekiant sukurti idealią sumažintą tokio sudėtingo statinio kaip Vatikano bazilika kopiją reikėjo gerų matematikos žinių ir talento. Maliatyčių bažnyčia buvo maža, tačiau gali būti, kad stovėdama menkų medinių namelių kaimynystėje kūrė didesnės įspūdį. 1785 m. Romoje viešėjusi Kotryna Pliaterienė (*Katarzyna Platerowa*) savo kelionės dienoraštyje aprašė tikrojoje Šv. Petro aikštėje patirtą įspūdį, kad visi jos elementai ir pati šventovė atrodė daug didesni, nei buvo iš tikrųjų. Tokią optinę

48 Федор Аханасьевич Полуниин, *Новый и полный географический словарь Россійского государства, или лексиконъ*, т. 3, Москва, 1788, p. 159.

49 НИАБ, f. 1781, ap. 26, b. 1387, l. 118.

50 РГИА, f. 822, ap. 12, b. 2630, l. 9v.

8. Laurynas Gucevičius, Lotyniško kryžiaus plano bažnyčios projektas. Biblioteka Kórnicka.

iluziją ji aiškino idealiomis pastatų proporcijomis⁵¹. Būtent proporcijų tobulumo perteikimas ir kopijos atveju reikalavo didžiausio architekto meistriškumo. Be to, išanalizavus šaltinių duomenis galima teigti, kad, nepaisant išorinio panašumo, Maliatyčių bažnyčia nebuvo tiesiog mechaniškai sumažinta originalo versija.

⁵¹ Katarzyna Platerowa, *Moja podróż do Włoch. Dziennik z lat 1785–1786*, Łomianki: Wydawnictwo LTW, 2014, p. 136.

Architektui teko kūrybiškai interpretuoti bažnyčios interjerą, nes Maliatyčių bažnyčia buvo ne trinavė, o vienanavė.

Šiuo metu prieinamuose šaltiniuose jokių nenuginčijamų duomenų apie Maliatyčių bažnyčios architektą ar statybos darbų prižiūrėtoją nėra. Vienintele „rašytine“ nuoroda į L. Gucevičiaus autorystę lieka jau minėtas įrašas „*Laurent Gucewicz del.*“ L. Chodzkos publikuotoje graviūroje po Maliatyčių / Vatikano vaizdu (galima atkreipti dėmesį, kad būtent taip L. Gucevičius pasirašydavo brėžinius ankstyvuojų savo veiklos laikotarpiu). Gretimas įrašas informuoja, kad piešinio originalas yra paties L. Chodzkos rinkiniuose. Neatmestina, kad leidėjas tiesiog turėjo S. Parčevskio knygų iliustracijas ir žinojo apie L. Gucevičiaus indėlį į Maliatyčių bažnyčios istoriją, o gal turėjo ir kokį nors mums nežinomą piešinį. Mintis, kad L. Gucevičius būtų piešęs Šv. Petro aikštę tam, kad pristatytų projektą užsakovui, atrodo abejotina. Sunku įsivaizduoti, kad toks išsilavinęs žmogus kaip arkivyskupas S. Bohušas-Sestrencevičius, net ir pats nebuvęs Romoje, nežinotų, kaip atrodo svarbiausioji katalikų pasaulio šventovė. Vis dėlto, prielaida, kad L. Gucevičius galėjo kopijuoti Šv. Petro bazilikos architektūrą studijų tikslais, neatrodo jau tokia neįtikėtina. Ankstyvus jo bandymus projektuoti kryžmines kupolines bažnyčias liudija Lenkijos mokslų akademijos Kurniko bibliotekoje išlikęs tokios bažnyčios planas, sprendžiant iš signatūros (*Laurentius Gucewicz Clerc. Sem. Dia. Vil.*), nubraižytas 1773–1775 metais, studijuojant seminarijoje (8 il.).

Žinių apie Maliatyčių projekto autorių galėjo turėti jau ne kartą minėtas kunigas S. Parčevskis. Jis buvo kilęs iš Mogiliavo gubernijos, be to, artimai bendravo su S. Bohušu-Sestrencevičiumi, nes buvo metropolito giminaitis (sesers anūkas) ir globotinis, be kita ko, paveldėjęs ir savo garbiojo giminaičio raštus. Būtent per S. Parčevskį įvairios žinios apie S. Bohušą-Sestrencevičių galėjo pasiekti jo bičiulius tiek studijų Vilniuje laikais, tiek vėliau, emigracijoje.

Baltarusijos architektūros istorijos tyrinėtojas V. Morozovas L. Gucevičiui priskiria ne tik Maliatyčių bažnyčią, bet ir daugelį kitų S. Bohušo-Sestrencevičiaus iniciatyva pastatytų ar perstatytų objektų, tarp jų ir klasicistinį fasadą, pristatytą prie Mogiliavo katedra paverstos buvusios karmelitų bažnyčios⁵². Vis dėlto šioms atribucijoms trūksta nuodugnesnio pagrindo. Jei Maliatyčių bažnyčios *abrisą* architektas galėjo parengti ir nevykdamas į vietą, tai vargu ar būtų galėjęs nevykdamas į Mogiliavą suprojektuoti arkivyskupo rezidenciją ir parengti katedros perstatymo projektą. Reikia tikėtis, kad ateityje šaltinių tyrimai suteiks daugiau žinių apie Mogiliave dirbusius architektus.

Grįžtant prie Maliatyčių dar reikia paminėti statybos darbų prižiūrėtojo klausimą. V. Morozovas savo publikacijoje teigia, kad šios bažnyčios statybos darbams vadovavo

52. Валерий Морозов, Творчество архитектора Л. Гуцевича в Беларуси, in: *Архитектура и сторителство*, 2021, Nr. 2, prieiga per internetą: <http://bsa.by/news/BUA/tvorchestvo-arhitektora-l-gutsevicha-v-belarusi> [žiūrėta 2021 11 20].

Jonas Podčasinskis (apie 1735–1800)⁵³, bet šio teiginio neparemia jokiais šaltiniais. Viename mokslininko straipsnyje po teiginio apie J. Podčasinskio indėlį yra nuoroda į 1817 m. Maliatyčių bažnyčios vizitacijos aktą, bet atidžiai peržiūrėjus šį dokumentą tenka konstatuoti, kad jame apie architektą ar darbų prižiūrėtoją neužsimenama.

Apibendrinimas

Maliatyčių bažnyčia buvo sumanyta kaip vizualinė S. Bohušo-Sestrencevičiaus ištikimybės Romos popiežiui išraiška ir pasaulietinei Rusijos imperijos valdžiai priversto paklusti Baltarusijos arkivyskupo ryšio su visa Katalikų Bažnyčia simbolis. Gali būti, kad ši bažnyčia turėjo išreikšti ir popiežiui pavaldžių Romos bei graikų apeigų katalikų vienybę.

Bažnyčia buvo labai nedidelė, išoriškai (bent jau pagrindiniame fasade) ji tiksliai kartojo Romos Šv. Petro bazilikos architektūrinės formas ir proporcijas. Vis dėlto, šaltinių analizė leidžia teigti, kad plano ir vidaus erdvės organizavimo požiūriu ji nebuvo mechaniškai sumažintas Vatikano bazilikos modelis. Maliatyčių bažnyčia buvo vienanavė, šoniniai altoriai įrengti sienų nišose. Maliatyčių bažnyčios kaip svarbiausios Apaštalų Sosto šventovės atspindžio įvaizdį kūrė tiek lengvai atpažįstami išoriniai ženklai (ovalų šventorių supanti kolonada, obelisko imitacija ir kt.), tiek vidaus įrangos elementai (šv. Petro kapo kopija, šv. Petro sostas).

Maliatyčių bažnyčia prarado savo aktualumą S. Bohušo-Sestrencevičiaus rezidenciją iš Mogiliavo perkėlus į Peterburgą. Planuota kaip reprezentacinė metropolito vasaros rezidencijos šventovė gan greitai virto mažo ir neturtingo dominikonų vienuolyno ir negausų katalikų skaičių jungiančios parapijos bažnyčia. 1817 m. vizitacijos aktas jau fiksuoja altorių tituluose juntamą poslinkį nuo apaštalų ir popiežių link dominikonų šventųjų ikonografijos.

Rašant straipsnį, ne į visus klausimus rasti tvirti atsakymai. Kol kas lieka galutinai neišaiškintas bažnyčios projektą parengusio architekto klausimas. Argumentais, palaikančiais L. Gucevičiaus autorystę, neskaitant įrašo po raižiniu, galėtų būti glaudūs S. Bohušo-Sestrencevičiaus ryšiai su vyskupu Ignotu Jokūbu Masalskiu ir neabejotina pažintis su pačiu L. Gucevičiumi Vilniuje, L. Gucevičiaus įgūdžiai matematikos ir kupolinių bažnyčių projektavimo srityje.

Kalbant apie Maliatyčių bažnyčios raižinius taip pat dar lieka neatsakytų klausimų. Kodėl S. Parčevskis graviūroje nurodė 1794 m. kaip bažnyčios konsekrovimo datą, nors teisingai nurodė dieną – birželio 29-ą? Bažnyčios titulo S. Parčevskis savo publikacijoje iš viso nenurodė. Kodėl vėliau L. Chodzka bažnyčią pavadino Šv. Stanislovo titulu? Gal tiesiog sumaišyta su šiuo titulu turėjusia Mogiliavo katedra arba su arkivyskupo Peterburge funduota Šv. Stanislovo bažnyčia, kurioje

53 Valerij Morozov, *Działalność architektów warszawskich i wileńskich na Białorusi w końcu XVIII i 1. połowie XIX wieku*, in: *Biuletyn Historii Sztuki*, 1990, Nr. 3–4, p. 267.

jis ir buvo palaidotas? Galbūt reikšmės turėjo tai, kad Baltarusijos dominikonų provincijai buvo suteiktas Šv. Stanislovo titulas⁵⁴, o gal paveikė apskritai stiprus šv. Stanislovo kaip valstybės globėjo kultas ir romantizmo epochai būdingas posūkis į nacionalinio savitumo paieškas. Šiaip ar taip, galime konstatuoti, kad, nepaisant šių neatitikimų (o gal kaip tik dėl jų), grafinis Maliatyčių bažnyčios įvaizdinimas iš esmės perteikė S. Bohušo-Sestrencevičiaus idėją ir tapo visos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ištikimybės popiežiui simboliu.

Kai Paryžiuje buvo išleista L. Chodzko *Iliustruotoji Lenkija*, kunigo S. Parčevskio jau nebebuvo tarp gyvųjų. Jaunas vilniečių filomatų ir poetų draugas, 1830 m. netikėtai miręs Romoje ant Adomo Mickevičiaus rankų, buvo palaidotas tenykštėje Šv. Stanislovo bažnyčioje⁵⁵. Ir Maliatyčių bažnyčia jau nebebuvo tokia, kokią ją norėjo matyti arkivyskupas S. Bohušas-Sestrencevičius, netgi neapklausė katalikams. Tačiau graviūrose užfiksuotas tyruose stūksančios bazilikos vaizdas gyvavo ir gali būti, kad įkvėpė vieną keisčiausių vizijų romantizmo literatūroje – poemoje *Beniowski* aprašytą Juliaus Slovackio fantastinį regėjimą apie angelų nukeltą ir ant sparnų į Lietuvos girias perkeltą Šv. Petro bazilikos kupolą.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- Catalogue d'une collection iconographique polonaise, composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, mœurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*, Dresde: Imprimerie de Hellmuth Henkler, 1865.
- Chodzko Leonard, *La Pologne historigue, littéraire, monumentale et illustrie*, Paris, 1839.
- Journal et correspondance de Stanisla Sestrzencewicz-Bohusz premier archévêque metropolitain de toutes les eglises catholiques en Russie, ogl. M. Godlewski, W. Kriksine, in: *Старина и новизна: исторический сборник*, kn. 18, 1914.
- Journal et correspondance de Stanisla Sestrzencewicz-Bohusz premier archévêque metropolitain de toutes les eglises catholiques en Russie, ogl. M. Godlewski, W. Kriksine, in: *Старина и новизна: исторический сборник*, kn. 21, 1916.
- Mowa, miana nad grobem jaśnie wielmożnego Stanisława Sestrzencewicza Bohusza, metropolity kosciołow rzymsko-katolickich w Rosyi, arcy-biskupa Mohilewskiego etc.*, 15 Decembra 1826 roku przez Stanisława Parczewskiego. W Wilnie: nakładem i drukiem A. Marcinowskiego, 1827.
- Oraison funèbre de monseigneur Stanislas Sestrzencewicz de Bogusz, métropolitain des églises catholiques-romaines en Russie, archevêque de Mohilew, &c., &c.; prononcé le 15 décembre 1826 par l'abbé Stanislas Parczewski*, St.-Petersbourg: imprimerie de Pluchart, 1827.
- Platerowa Katarzyna, *Moja podróż do Włoch. Dziennik z lat 1785–1786*, Łomianki: Wydawnictwo LTW, 2014.

54 Sławomir Brzozecki, Prowincja białoruska Zakonu Kaznodziejskiego pod wezwaniem św. Stanisława. Dominikanie na ziemiach zabranych przez Rosję po pierwszym rozbiorku (1772–1801), in: *Przegląd Tomistyczny*, 2007, t. 13, d. 1, p. 246.

55 Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, *Polskie pomniki w świątyniach Rzymu*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Fundacja Rzymska im. J. S. Umiaostowskiej, 1994, p. 143.

- Brykowski Ryszard, Bazylika św. Piotra w Malatyczach, in: *Tygodnik Powszechny*, 1978, t. XXXII, Nr. 41, p. 7.
- Brzozecki Sławomir, Prowincja białoruska Zakonu Kaznodziejskiego pod wezwaniem św. Stanisława. Dominikanie na ziemiach zabranych przez Rosję po pierwszym rozbiore (1772–1801), in: *Przegląd Tomistyczny*, 2007, t. 13, d. 1, p. 239–253.
- Budreika Eduardas, *Architektas Laurynas Stuoka Gucevičius*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1954.
- Budreika Eduardas, Naujai išaiškinti Vilniaus universiteto architektūros profesorų darbai, in: *Valstybinės LTSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos metraštis*, t. 2, Vilnius: Centrinis techninės informacijos ir propagandos biuras, 1960, p. 113–124.
- Budreika Eduardas, Architektūros meno ir mokslo studijos Vilniuje, in: *Vilniaus architektūros mokykla XVIII–XX a.* (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 2), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1993, p. 5–112.
- Chrzanowski Tadeusz, Marian Kornecki, *Polskie pomniki w świątyniach Rzymu*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Fundacja Rzymska im. J. S. Umiaszowskiej, 1994.
- Daniłowicz Casimir, *La Lituanie artistique*, Lausanne: Bureau d'information de Lituanie, 1919.
- Giżycki Jan, *Wykaz klasztorów dominikańskich prowincji ruskiej*, d. 2, Kraków: Nakład oo. Dominikanów, 1923.
- Krasiński Adam Stanisław, *Wspomnienie*, Kraków: Drukarnia „Czasu“, 1900.
- Кулагін Анатол Николаевич, *Каталіцкія храмы на Беларусі*, Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2000.
- Levandauskas Vytautas, *Architektas Karolis Podčasinskis* (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 4), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1994.
- Morozov Valerij, *Działalność architektów warszawskich i wileńskich na Białorusi w końcu XVIII i I połowie XIX wieku*, in: *Biuletyn Historii Sztuki*, 1990, Nr. 3–4, p. 267–286.
- Morozow Walery, Wilno – centrum rozwoju surowego klasycyzmu w architekturze Wielkiego Księstwa Litewskiego końca XVIII – początku XIX w., in: *Środowiska kulturotwórcze i kontakty kulturalne Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa: Neriton, 2009, p. 119–128.
- Szantyr Stanisław, Wiadomości do dziejów Kościoła i religii katolickiej w krajach panowaniu rossyjskiemu podległych, Poznań, 1843, p. 73–74.
- Морозов Валерий, Строгий стиль виленского классицизма, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2010, Nr. 34 (1), p. 5–16.
- Носович Иван Иванович, Воспоминания моей жизни: [Записки языковеда и фольклориста], in: *Нёман*, 1997, Nr. 2, p. 175–243; Nr. 3, p. 179–239; Nr. 4, p. 194–254.
- Полунин Федор Аханасьевич, *Новый и полный географический словарь Россійского государства, или лексиконъ*, т. 3, Москва, 1788.
- Слюнькова Инесса, *Храмы и монастыри Беларуси XIX века в составе Российской империи. Пересоздание наследия*, Москва: Прогресс-Традиция, 2010.

RŪTA JANONIENĖ – meno istorikė, humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos mokslų akademijos akademikė, Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto vyriausioji mokslo darbuotoja. Mokslinio darbo sritys – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės meninės kultūros šaltiniai, XV–XIX a. sakralinė ir sekuliarinioji dailė ir su ja susiję fenomenai, pranciškonų observantų (bernardinų) paveldas, bažnyčių ir vienuolynų kompleksai, dekoro ikonografinės programos; XIX a. Vilniaus meno mokyklos profesorių ir mokinių kūryba, šios mokyklos tradicijų tęstinumas.

Elektroninis paštas ruta.janoniene@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2080-2911

THE CHURCH OF MALIATSICHY AS A SYMBOL OF CATHOLIC UNITY

RŪTA JANONIENĖ

Vilnius Academy of Arts, Institute of Art Research

The article analyses the Church of St Peter and St Paul, built at the end of the eighteenth century in Maliatsichy (present-day Belarus) at the initiative of the Archbishop of Mogilev, Stanislaw Bohusz-Siestrzencewicz (1731-1826). The study is based on a comparison of a well-known image of this church (more precisely, the Roman Basilica of St Peter, identified as the Church of St Stanislaus in Maliatsichy), published in Leonard Chodzka's Parisian publication *La Pologne, historique, littéraire, monumentale et illustrée*, with the data from written sources. The article questions some of the assumptions made in the literature about this interesting architectural monument, which has not survived to the present day, and for the first time discusses the interior of the sanctuary in more detail and analyses its architectural and symbolic links with the original model - St Peter's Basilica in Rome. The conclusion is, that the Maliatsichy Church was conceived as a visual expression of Siestrzencewicz's loyalty to the Roman Pope and as a symbol of the Belarusian Archbishop's connection to the Catholic Church as a whole when forced to submit to the secular rule of the Russian Empire. It is possible that this church was also meant to express the unity of Roman and Greek Catholics under the Pope.

The church was very small and externally (at least on the main facade) followed exactly the architectural forms and proportions of St Peter's Basilica in Rome. However, analysis of the sources suggests that, in terms of the plan and the organization of the interior space, it was not a mechanically reduced model of the Vatican Basilica. The church in Maliatsichy was single-nave, with side altars in niches in the walls. The image of the Maliatsichy Church as a reflection of the most important sanctuary of the Apostolic Throne was created both by easily recognizable external signs (the colonnade surrounding the oval churchyard, the imitation of an obelisk, etc.) and by the interior furnishings (the replica of St Peter's tomb, the throne of St Peter).

The Maliatsichy Church lost its relevance when Siestrzencewicz's residence was moved from Mogilev to St Petersburg. Planned as a representative sanctuary for the Metropolitan's summer residence, it soon became the church of a small and poor Dominican monastery and a parish with a small Catholic population. The act of visitation of 1817 already records a noticeable shift in the titles of the altars away from the iconography of the apostles and popes towards the iconography of Dominican saints.

Keywords: Stanislaw Bohusz-Siestrzencewicz, Maliatsichy, Mogilev, Dominican Church of St. Peter and Paul, St Peter's Basilica in Vatican City, Laurynas Gucevičius, Stanislovas Parčevskis, Leonard Chodzka, Jonas Podčasinskiis.